

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑ ΔΙΑΘΗΚΗ

4. ΠΟΙΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ (της 2^{ης} ομάδας του Χριστιανικού Κανόνα)

Ψαλμοί, Ἰώβ, Παροιμίες, Ἐκκλησιαστής, Ἄσμα Ἀσμάτων,
Σοφία Σαλωμῶνος (Σολομῶντος) καί Σοφία Σιράχ (Σειράχ).

Ποιητικά βιβλία: ὁ λαός ὑμνεῖ τόν Θεό του, ἀπευθύνει πρὸς Αὐτόν τίς ἐκκλήσεις του, τα παράπονά του, ἀλλά καί τίς εὐχαριστίες του γιὰ τίς εὐεργεσίες που δέχεται καί ἐκφράζει τίς ἐλπίδες του γιὰ τόν ἐρχομό τοῦ Μεσσία (Ο' Χριστό τοῦ Κυρίου).

Διδακτικά βιβλία: ἀποθησαυρίζεται ἡ θεία σοφία, ἡ ὁποία ὡς «πάρεδρος» τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ (Σοφ. Σολ. 9,4), ὡς προϋπάρχουσα τοῦ χρόνου καί τῆς δημιουργίας (Παροιμ. 8,22-31), ὡς ἔκφραση τῆς δύνამης τοῦ Θεοῦ, σαφῆς ἀπόρροια τῆς δόξας τοῦ Παντοκράτορα, ἀπαύγασμα τοῦ αἰωνίου φωτός, καθαρὸς καθρέπτης τῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ καί εἰκόνα τῆς καλοσύνης Του (Σοφ. Σολ. 7,25-26) θα ταυτιστεῖ ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας με το δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, τόν Υἱό (Α' Κορ. 1,24). Σύμφωνα μέ τόν Χριστιανικό Κανόνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τῆς Μετάφραση τῶν Ἑβδομήκοντα (Ο') στήν κατηγορία τῶν Ποιητικῶν καί Διδακτικῶν Βιβλίων ἀνήκουν τά βιβλία: Ψαλμοί, Ἰώβ, Παροιμίες, Ἐκκλησιαστής, Ἄσμα Ἀσμάτων, Σοφία Σαλωμῶνος (Σολομῶντος) καί Σοφία Σιράχ (Σειράχ).

Στόν Ἰουδαϊκό Κανόνα τά βιβλία: Ψαλμοί, Ἰώβ, Παροιμίες, Ἄσμα Ἀσμάτων καί Ἐκκλησιαστής ἀνήκουν στά "Πρότερα" ἢ "Ἀγιογράφα", καί ἐνῶ τά βιβλία: Σοφία Σολομώντος καί Σοφία Σειράχ δέν ὑπάρχουν. Αὐτά τά δύο τελευταῖα στόν Χριστιανικό Κανόνα ἀνήκουν στά λεγόμενα «Δευτεροκανικά» ἢ «Ἀναγινωσκόμενα». Ὁ 1^{ος} Ψαλμός μακαρίζει τόν ἄνθρωπο, που στον Νόμο τοῦ Κυρίου βρίσκει ὅσα ἐπιθυμεῖ καί μελετᾷ τόν νόμο μέρα καί νύχτα. Τό τελευταῖο βιβλίο τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Κανόνα τά «Χρονικά» ἀνακεφαλαιώνουν τήν ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ με σκοπό νά ὑπενθυμίσουν στον λαό ὅτι ἡ ἀκριβής τήρηση τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ συνεπάγεται τήν ἀκριβή τέλεση τῆς λατρείας προκειμένου ἡ ἑβραϊκή κοινότητα μετά τήν αἰχμαλωσία νά ἀνασυγκροτήσῃ τή λατρεία της.

Ὁλόκληρη ἡ ἑβραϊκή ποίηση ἐξελίχθηκε μέσα σέ πολλούς αἰῶνες. Ἰδιαίτερα ἡ θρησκευτική ποίηση ἤκμασε πολύ πρὶν τήν περίοδο τῆς αἰχμαλωσίας καί μάλιστα ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Δαυΐδ καί τοῦ Σολομώντος, οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται ὡς συγγραφεῖς μεγάλου τμήματος αὐτῆς τῆς ποίησης. Ἀλλά καί μετά τή Βαβυλώνια αἰχμαλωσία ἀναπτύχθηκε καί οὐσιαστικά δέν ἐξαντλήθηκε ποτέ, γιατί ὁ Ἰσραηλιτικός λαός εἶναι προικισμένος μέ ἔμφυτη ἰσχυρή ὁρμή πρὸς τήν ποίηση, εὐθυμη ψυχική διάθεση, φαντασία καί ἔντονα ψυχικά συναισθήματα.

Στήν Ἰσραηλιτική ποίηση δέν βρίσκομε δράματα καί ἔπη, λόγω τοῦ μονοθεϊσμοῦ καί τῆς πνευματικῆς θρησκείας τῶν Προφητῶν, ἡ ὅποια δέν ἄφηνε νά βλαστήσουν τά μυθολογικά καί τά ἄλλα παρεμφερῆ στοιχεῖα τους. Ἡ ἑβραϊκή Ποίηση μπορεῖ νά διακριθεῖ σέ δύο μεγάλες κατηγορίες: Α) Κοσμική Ποίηση καί Β) Θρησκευτική Ποίηση.

Ἀναλυτικότερα:

A) Κοσμική Ποίηση: Αρχικά υπήρχαν λαϊκά τραγούδια, τά όποια μεταδίδονταν από στόμα σέ στόμα (προφορική παράδοση), αλλά μέ τήν πάροδο του χρόνου καταγράφηκαν κι έτσι δημιουργήθηκε ή γραπτή ποίηση. Για παράδειγμα τό "Βιβλίον τῶν πολέμων του Θεού" περιείχε δημοτικά τραγούδια, τά όποια όμως δέν σώθηκαν. Η άπώλεια όλόκληρης τής κοσμικής ποίησης του Ίσραήλ όφείλεται πιθανόν στό γεγονός ότι δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση στα βιβλία θρησκευτικού περιεχομένου και άλληγορικής έρμηνείας.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα τής κοσμικής ποίησης είναι ότι τά ποιήματά της:

- α) συνοδεύονται από μουσική και χορό,
- β) έχουν ποιητικό ρυθμό (ρυθμικό σύστημα)
- γ) ψάλλονται ή τραγουδούνται από χορούς κατ' άντιφωνία,
- δ) διακρίνονται για τόν παραλληλισμό τῶν μελῶν,
- ε) δέν είναι μακρά σέ έκταση, στ) είναι παραστατικά και έξωτερικεύουν συναισθήματα,
- ζ) άφορούν κάθε έκδήλωση τής ιδιωτικής και τής δημόσιας ζωής όλων τῶν ανθρώπων κάθε ήλικίας (άνδρῶν, γυναικῶν και παιδιῶν, βασιλέων, άρχόντων, πτωχῶν και πλουσίων).

Β) Θρησκευτική ή Λατρευτική Ποίηση: Παράλληλα με τήν κοσμική, αναπτύχθηκε μιά ἄλλη κατηγορία ποίησης, ἡ θρησκευτική ἢ λατρευτική. Ὁ ἱερέας συνήθιζε νά συνοδεύει τίς τελετουργικές πράξεις μέ λόγους, προσευχές, εὐχές καί παρακλήσεις σέ ποιητική ὄψη καί μορφή καθώς καί μέ μουσική καί χορό. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ἡ λατρεία ἐξυπηρετοῦσε τή θρησκεία, ἐξωτερίκευε τόν ἐσωτερικό κόσμο τοῦ ἱερέως καί τοῦ λαοῦ γύρω ἀπό τό θυσιαστήριο καί ἡ ἴδια γινόταν πιά πλούσια καί ἀποκτοῦσε μιά λυρική ἔκφραση τῶν συναισθημάτων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν Θεό, ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις (χαρᾶς, λύπης, εὐγνωμοσύνης, ἀρρώστειας κ.λπ.). **Περιλαμβάνει τρεῖς ὑποομάδες ποιητικῶν ἔργων: 1) τῆς λυρικῆς, 2) τῆς διδακτικῆς ποίησης καί 3) τῆς προφητικῆς ποίησης.** Ἀναλυτικότερα:

1) Ἡ Λυρική ποίηση περιλαμβάνει ἄσματα που ἐκφράζουν ποικίλα συναισθήματα: Ψαλμοί, Ἄσμα Ἀσμάτων, Θρηνοὶ Ἰερεμίου, τεμάχια ἀπό τόν Ἰώβ καί τή Σοφία Σειράχ.

2) Ἡ Διδακτική, γνωμική ἢ σοφιολογική ποίηση ἐμπεριέχεται στά βιβλία τῶν Ψαλμῶν, τοῦ Ἰώβ, τῶν Παροιμιῶν, τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, τοῦ Ἄσματος Ἀσμάτων, τῆς Σοφίας Σολομῶντος καί τῆς Σοφίας Σειράχ, στά ὁποῖα ἀποτυπώνονται ἠθικές καί θρησκευτικές γνῶμες καί συμβουλές, πού βασίστηκαν στήν πείρα καί προῆλθαν ἀπό αἰνίγματα, παροιμίες καί γνωμικά διατυπωμένα ἀρχικά σέ ποιητική μορφή καί ἀφοροῦν τόν καθημερινό βίο τῶν ἀνθρώπων.

3) Ἡ Προφητική ποίηση περιλαμβάνει μεγάλο μέρος τῶν συγγραμμάτων τῶν Προφητῶν, τό ὁποῖο εἶναι γραμμένο ποιητικά (Ἀμώς, Ἡσαΐα, Ἰερεμία καί ἄλλων προφητῶν). Ἡ προφητική ψυχή συμμετέχει ἐνεργά, βιώνει ἔντονα τίς ὑψιστες θρησκευτικές ἀξίες, καί ἀποτυπώνει μέ λυρισμό ἕνα κόσμο πλούσιο σέ βιώματα, ιδέες καί συναισθήματα. Ἐχοντας ὑπόψη τους τό σκελετό τῶν ψαλμῶν, τῶν ὕμνων, τῶν θρῆνων κ.λπ. δημιουργοῦν καί αὐτοί παράλληλα εἶδη, ὅπως μονολόγους, παραινέσεις, ἀπειλές π.χ. Ναούμ, Ἰωνᾶ, Ἡσαΐα, Δανιήλ.

Τόν 8ο αἰ. π.Χ. ὁ Ἰσραήλ (Βόρειο καί Νότιο Βασίλειο) βρίσκεται ανάμεσα στίς κυρίαρχες δυνάμεις τοῦ τότε κόσμου (Αἴγυπτο καί Ἀσσυρία-Βαβυλωνία) καί ἀντιμετωπίζει ἀλλεπάλληλες κρίσεις μέ ἄμεσο ἐπακόλουθο ἢ τή δυσπιστία καί τήν ἀνυπακοή πρός τόν Γιαχβέ ἢ τήν ἐλπιδοφόρα προσέγγισή Του μέσω τοῦ κηρύγματος τῶν προφητῶν. Ἰδιαίτερα σ' αὐτή τή χρονική περίοδο ἡ προφητεία φτάνει στό ὑψηλότερο ἐπίπεδο, καθώς ὁ προφήτης δέν ἐκφράζει ἀπλῶς τή γνώμη του γιά τά ἐθνικά καί δημόσια πράγματα, ἀλλά ἀναλαμβάνει ρόλο μεσιτείας ανάμεσα στό Θεό καί τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι, ὀδηγούμενος ἀπό τό πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ὡς ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Γιαχβέ, ὑψώνει τή φωνή του μέ λόγο πού ἔρχεται μόνον ἀπό Ἐκεῖνον καί μέ τή φράση "Καί ἐγένετο λόγος Κυρίου πρός με ..." στρέφεται κατά τοῦ ἰδίου τοῦ ἔθνους του, τῆς κοινῆς γνώμης, τοῦ βασιλιᾶ καί τοῦ λαοῦ. Στήν κατηγορία αὐτή ἀνήκουν οἱ πλεῖστοι ἀπό τοὺς συγγραφεῖς προφήτες, ὅπως Ἀμώς, Ὡσηέ, Ἡσαΐας, Ἰερεμίας, Μιχαίας κ.ἄ.

ΨΑΛΜΟΙ

Ίδιαίτερα ἡ Ποίηση τῶν Ψαλμῶν ξεκινᾶ ἀπό τήν κατ' ἀντιφωνία ψαλμωδία στίχων καί μικρῶν ποιημάτων-ὑμνων μεταξύ ἱερέως καί λαοῦ, γύρω ἀπό τό θυσιαστήριο. Οἱ πρῶτοι ψαλμοί εἶναι πολύ σύντομοι, ἐκφράζουν τά πρῶτα θρησκευτικά συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, ψάλλονται κατ' ἀντιφωνία καί δημιουργοῦν λογική καί ρυθμική ἐνότητα. Ἀργότερα οἱ Ψαλμοί πῆραν τή θέση τους στόν Κανόνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς μιά ξεχωριστή συλλογή 150 θρησκευτικῶν ὑμνων καί ἁσμάτων, ἡ ὁποία φέρει στην Ἑβραϊκή ποίηση τόν τίτλο "Ὑμνοι", «Αἶνοι» ἢ "Βιβλίον τῶν ὑμνων ἢ προσευχαί", ἐνῶ στό Χριστιανικό Κανόνα καί τό κείμενο τῆς Μετάφρασης τῶν Ο' ὡς "Βίβλος ψαλμῶν" ἢ "Ψαλτήριον". Οἱ Ψαλμοί διακρίνονται μέ βάση τά φιλολογικά χαρακτηριστικά τους σέ 3 εἶδη: α) ὑμνους β) θρήνους καί γ) εὐχαριστήρια ἄσματα καί μέ βάση τό περιεχόμενό τους στά παρακάτω 10 (δέκα) εἶδη:

α) Ὑμνους: ἄσματα καί ὑμνους πρὸς τόν Θεό, ὁ Ὅποῖος γίνεται Ἀντιληπτός μέσω τῆς θέας τοῦ κόσμου καί τῆς φύσης. Ὁ ψαλμωδός (καί κάθε ἄνθρωπος) διαπιστώνει ὅτι ὁ Θεός εἶναι Πάνσοφος, Παντοδύναμος, Ἀγαθός καί κατευθύνει τήν Ἱστορία καί τά γεγονότα της, καθῶς ἐπίσης καί τήν προσωπική ζωή τοῦ καθενός. Ὁ ποιητής ἐκφράζει μέ δυνατές καί ζωηρές ἐκφράσεις τά συναισθήματα χαρᾶς, θαυμασμοῦ, περηφάνειας πού ἔχει στήν ψυχή του γιά τόν Θεό. Μέσω ρητορικῶν ἐρωτήσεων, θαυμαστικῶν φράσεων, μακαρισμῶν, διδακτικῶν παραινέσεων δέν σταματᾶ νά ἐγκωμιάζει τόν Θεό μέ τή συνοδεία ἐπίσης ζωηρῆς μουσικῆς, ἀνύψωσης τῶν χειρῶν, ρυθμικῶν χειροκροτημάτων καί ἐδαφιαίας προσκύνησης τοῦ Θεοῦ. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ὑμνων αὐτοῦ τοῦ εἶδους εἶναι οἱ ψαλμοί: 8ος, 18(19)ος, 102(103)ος καί 103 (104)ος (ὁ λεγόμενος Προοιμιακός).

β) Εὐχαριστηρίους ψαλμούς: ὕμνοι τούς ὁποίους ὁ ποιητής συνθέτει ἀπό εὐγνωμοσύνη γιά κάποια εὐεργεσία, τήν ὁποία ἔλαβε ἀπό τόν Θεό, ἤ γιά τή σωτηρία του ἀπό κάποια δυσχερῆ κατάσταση (ἀσθένεια, φυλάκιση, αἰχμαλωσία, ἔξορία, πολιορκία, διαβολή ἐχθρῶν κ.λπ.). Οἱ ψαλμοί εἶναι ἀτομικοί (ψάλλει ἕνας) ἤ συλλογικοί (ὀλόκληρη ἡ Ἰσραηλιτική κοινότητα). Ἡ ψυχή τῶν ψαλλόντων πλημμυρίζει ἀπό συγκίνηση καί εὐγνωμοσύνη. Ἐπίσης μπορεῖ νά συνοδεύεται ἀπό εὐχαριστήριο θυσία, στήν ὁποία συμμετέχουν συγγενεῖς καί φίλοι τοῦ ψαλμωδοῦ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εἶναι ὁ 102 (103)ος ψαλμός καί ὁ 124(125)ος.

γ) Θρηνώδεις Ψαλμούς: ὕμνους, τούς ὁποίους ψάλλει ἡ Ἰσραηλιτική κοινότητα ἤ ἕνα ἄτομο. Δημιουργήθηκαν ἐξαιτίας τῶν θεομηνιῶν, πού πλήττουν ὀλόκληρο τόν λαό ὅπως π.χ. ἀτυχεῖς πόλεμοι, αἰχμαλωσίες, λοιμοί, λιμοί, ἀνομβρίες, ἐπιδρομές ἀκρίδων, ἀσθένειες, ἔριδες κ.λπ. Μέ νηστεία καί προσευχή ὀλόκληρη ἡ ἰσραηλιτική κοινότητα προσέρχεται μέ ταπείνωση ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιά νά θρηνήσει τήν καταστροφή της καί νά Τόν παρακαλέσει νά σταματήσει τό κακό καί νά δείξει ἔλεος. Θρηῆνος, παράκληση καί ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ σέ κλητική πτώση εἶναι τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, καθῶς οἱ ψυχικές μεταπτώσεις ἀπελπισίας (θρηῆνος) καί ἐλπίδας (παράκληση γιά βοήθεια τοῦ Θεοῦ). Συνήθως ἐκλαμβάνουν τήν κρίση ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας. Χαρακτηριστικοί θρηνώδεις ψαλμοί εἶναι: 3, 6, 7, 12, 21, 24, 25, 37, 41, 42, 62, 87, 142.

δ) Ψαλμούς τῆς Μετανοίας ἢ τῆς Ἐξομολογήσεως: ὕμνους, τοὺς ὁποίους δημιούργησε ἡ συναίσθηση τῆς ἁμαρτίας καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς συνδιαλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό. Ὁ πιστός δημοσίᾳ ἐξομολογεῖται τίς ἁμαρτίες του καὶ ζητᾷ τήν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν. Τό εἶδος αὐτῶν τῶν ψαλμῶν εἶναι πανάρχαιο, συνοδεύονται ἀπό τή θυσία ὑπέρ ἐξιλεώσεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ διακρίνονται γιά τήν ἀνάδειξη λεπτότατων ψυχολογικῶν στιγμῶν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ψυχῆς του πού πάσχει καὶ ἀγωνίζεται. Ξεκινᾷ μέ τή συναίσθηση τῆς ἁμαρτίας καὶ καταλήγει στήν ἐσωτερική ἀναγέννηση, τή δημιουργία νέας καρδιάς καὶ νέου πνεύματος. Στό σημεῖο τῆς λύτρωσης ἡ ἀγωνία τοῦ ψαλμωδοῦ ἀντικαθίσταται μέ τήν ἡρεμία καὶ ὁ θρηνώδης τόνος ὑποχωρεῖ ἀφοῦ μετά τήν ἀναγέννηση του ἀτενίζει μέ αἰσιοδοξία τό μέλλον του. Στό τέλος σφραγίζει αὐτή τήν αἰσιοδοξία μέ μιᾶ δέηση εὐχαρίστησης ἢ μιᾶ ὑπόσχεση τοῦ λυτρωθέντος νά γίνει ἱεραπόστολος τῆς μετανοίας στόν ἁμαρτωλό κόσμο. Τέτοιου εἴδους ψαλμοί εἶναι ἄχρονοι γιὰτί μιλοῦν σέ κάθε ἀνθρώπινη ψυχή ὁποιασδήποτε ἐποχῆς καὶ χαρακτηριστικά δείγματά τους εἶναι οἱ ψαλμοί: 31, 50, 131 καὶ 140 (141).

ε) Ἱεραποδημητικούς Ψαλμούς: ὕμνους, τοὺς ὁποίους ψάλλουν οἱ εὐσεβεῖς ἱεραπόδημοι ὅταν ἀποφασίζουν νά διανύσουν μεγάλη καὶ μακριά ὁδοιπορία γιά νά πᾶνε νά προσκυνήσουν τόν Θεό στό Ναό τῆς Ἱερουσαλήμ. Κατά τήν πορεία τους οἱ προσκυνητές ψάλλουν διάφορους ψαλμούς γιά νά εὐχαριστήσουν τόν Θεό πού τοὺς ἀξιώνει νά νοιώσουν αὐτή τήν ὕψιστη εὐτυχία. Ὁ πόθος καὶ ἡ προσδοκία τῆς ἐκπλήρωσης δημιουργοῦν μιᾶ ἀτμόσφαιρα ἀνυπομονησίας καὶ ἔντασης, τήν ὁποία διαδέχεται ὅταν φθάνουν στόν Ναό ἡ ἀγαλλίαση, ὁ θαυμασμός. Τότε πλέον ἡ ἀτμόσφαιρα γίνεται ἡρεμη, ἀπαλή καὶ εἰδυλλιακή, καθῶς τά ἔντονα συναισθήματα τῆς ἐπικοινωνίας μέ τόν Θεό, βρίσκουν τήν εὐτυχία πού δέν μπορεῖ νά ἐκφρασθεῖ παρά μόνον μακαρίζοντας ὅλους ἐκείνους πού ἔχουν τή δυνατότητα νά παραμένουν μόνιμα στό Ναό. Αὐτοί οἱ ψαλμοί εἶναι συνήθως μικροί σέ ἔκταση, οἱ στίχοι τους ἀποτελοῦν μικρές, ἀλλά πολύ ἐκφραστικές καὶ παραστατικές προτάσεις, οἱ ὁποῖες συγκινοῦν τίς ψυχές. Τέτοιου εἴδους ψαλμοί εἶναι: 22, 26, 51, 60, 83(84), 121(122).

στ) Μεσσιακούς ή Χριστολογικούς Ψαλμούς: ύμνους, πού έχουν ως κεντρικό τους θέμα τή μορφή του Μεσσία, του οποίου ή περιγραφή γίνεται ανάλογα με τις περιστάσεις. Οί ποιητές άντλούν τό ύλικό τους από τήν Μεσσιακή διδασκαλία, ή οποία είχε ήδη διαμορφωθεί. Για τόν Ίσραήλ υπήρξαν πηγή παρηγοριᾶς σέ δύσκολες ἐποχές. Τέτοιοι ψαλμοί είναι: 2, 44, 71(72), 88(89) καί 109(110).

ζ) Ἐσχατολογικούς Ψαλμούς: ύμνους, πού συγγενεύουν μέ τούς Μεσσιακούς, ἀλλά έχουν ως κύριο θέμα τους τήν ἐξύμνηση τῆς δύναμης του Θεοῦ κατά τήν ἔσχατη ἡμέρα καί τήν ἀκλόνητη πεποίθηση του πιστου προς τόν Θεό. Διακρίνονται για τόν πλοῦτο των σκηνῶν, τή ζωηρότητα των εικόνων καί τήν ἐκφραστική γλῶσσα. Οί ποιητές άντλούν τό ύλικό τους από τή σχηματισμένη ἔσχατολογική διδασκαλία. Αὐτοί οί ψαλμοί αποτελοῦν πηγή παρηγοριᾶς καί δύναμης για κάθε ψυχή. Τέτοιος ψαλμός είναι ὁ 45(46)ος.

η) Βασιλικούς Ψαλμούς: ύμνους, πού δέν έχουν κάποιο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό στή μορφή τους, ἀλλά κατανέμονται ανάλογα μέ τό περιεχόμενό τους στά ἄλλη εἶδη των ψαλμῶν. Τό μόνο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό είναι ὅτι ἀναφέρονται σέ βασιλιά, χωρίς ἀναφορά στό ὄνομά του καί τήν ἐποχή τόσο του βασιλιᾶ ἢ του ποιητῆ τους καθώς ἐπίσης είναι ἀόριστοι καί μποροῦν νά ἐπαναλαμβάνονται για κάθε βασιλιά. Ἄν καί έχουν ως ἀφορμή κάποιο κοσμικό γεγονός από τή ζωή του βασιλιᾶ, (π.χ. τή γέννηση βασιλιά, τόν γάμο του, τήν ἀνάρρησή του στό θρόνο, τήν ἐκστρατεία του στον πόλεμο, τήν ἐπάνοδό του, τή χρηστή διοίκησή του, τήν ἐξύμνηση τῆς δόξας του, τόν ἐγκωμιασμό τῆς ὠραιότητας καί τῆς ἀνδρείας του, τήν καθυπόταξη των λαῶν, κ.λπ.),

ώστόσο είναι έμποτισμένοι μέ βαθύτατο θρησκευτικό πνεῦμα, έπειδή ακριβῶς ό βασιλιάς είναι ό χριστός τοῦ Θεοῦ, ό όποιος κλήθηκε από Έκεῖνον γιά νά βασιλεύσει μέ δικαιοσύνη. Η νίκη τοῦ βασιλιᾶ είναι νίκη τοῦ Θεοῦ καί ό ὕμνος απευθύνεται πρός τόν Θεό. Τέτοιου είδους ψαλμοί είναι ό 19(20)ος, 62(63)ος, 71(72)ος καί 100 (101)ος.

θ) Ιστορικούς Ψαλμούς: αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα τῆς ζωῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν Ψαλμοί: 78(79), 104(105) καί 105(106)

ι) Διδακτικούς Ψαλμούς: προσφέρουν θρησκευτικές καί ήθικές συμβουλές. Ψαλμοί: 1ος, 48(49) καί 118(119).

Οί Ψαλμοί που περιέχονται στό Ψαλτήριό είναι έργο διαφόρων ποιητῶν καί διαφορετικῶν ἐποχῶν. Ένα μεγάλο μέρος αποδίδεται στόν βασιλιά Δαβίδ (Ψαλμοί 3-41 καί 50 (51)-72). Έπίσης σέ ποιητές προαιχμαλωσιακῆς καί μεταιχμαλωσιακῆς ἐποχῆς. Προηγείται ή 1^η συλλογή τοῦ Δαβίδ. Έπί Νεεμία ὑπάρχει συλλογή Ψαλμῶν (445-430 π.Χ.).

Η σπουδαιότητα τῶν Ψαλμῶν ἔγκειται στό γεγονός ότι στον Ἰσραήλ ή σχέση πρός τόν Θεό ἔχει ακραιφνῶς διαλογικό χαρακτήρα. Η απάντηση στον λόγο καί τήν επέμβαση τοῦ Θεοῦ είναι ολοκληρωτικό συστατικό στοιχείο τῆς ἰσραηλιτικῆς θρησκείας. Αὐτή ή απάντηση, αντιστοιχεῖ στην αποκάλυψη τοῦ λόγου καί τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ μέσα στην ἱστορία, εκφέρεται ως δέηση πρός τον Θεό καί ἐξύμνηση καί αποτελεί τήν παρακαταθήκη στους Ψαλμούς, ή όποία ἂν καί ἔχει πάρει πολλαπλές μορφές με τήν πάροδο τόσων ἑκατονταετηρίδων, ώστόσο διαφυλάσσει τό βασικό της χαρακτήρα,

δηλαδή ως φωνή εκ βαθέων και ως ύμνος στον παντοδύναμο και πανάγαθο Θεό, τόν έναν και μοναδικό Θεό. Ύμνουῦν τό θεῖο μεγαλεῖο καί τή θεία δόξα, ἐκφράζουν τά συναισθήματα τῆς ψυχῆς τοῦ πιστοῦ, περιέχουν ὑψηλές διδασκαλίες για τον Θεό και τήν παρουσία του στην ἱστορία, τό ἔλεος, τήν ἀγάπη καί τή δίκαιη κρίση του, τή ζωή, τό θάνατο, τήν ἀγιότητα, τήν ἀμαρτία καί τήν μεσσιανική προσδοκία. Εἶναι τόσο μεγάλη ἡ δύναμη τοῦ ποιητικοῦ λόγου ὥστε τό βιβλίον τῶν Ψαλμῶν ἀποτελεῖ τό ὕμνολόγιον τόσο για τήν Ἰουδαϊκή Συναγωγή ὅσο καί για τήν Χριστιανική Ἐκκλησία.

Ὁ ποιητής τῶν Ψαλμῶν πιστεύει ὅτι:

A) ἡ βουλή τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνια, ἀπρόσβλητη ἀπό κάθε δύναμη, ὑπερισχύει τῶν ἀνθρωπίνων βουλημάτων καί σκέψεων καί τελικά πραγματοποιεῖται.

B) ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀμέριστη, γιατί ὁ Θεός εἶναι πολυέλεος, πρόθυμος λυτρωτής, οἰκτίρμων, θεός τῆς ἀγάπης καί ὁ ἄνθρωπος με τό δικό του «ἐλέησόν με» ἐκφράζει τήν ἐλπίδα ὅτι θα εἰσακουστῆ ἡ ἐπίκλησή του.

Γ) ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ στηρίζει τούς ἀνθρώπους στις θλίψεις, τούς σώζει καί λυτρώνει ὅταν διαταράσσεται ἡ ἐσωτερική γαλήνη κάθε ἀνθρώπου καί ὁδηγεῖται στή σωτηρία καί παρέχεται σ' ὅλους τούς ἀνθρώπους, βασιλεῖς καί ἀπλούς πολίτες, πλουσίους καί φτωχοῦς καί στέλνει μέ τούς ἀγγέλους του νά τους βοηθήσουν. Παρέχεται στους εὐσεβεῖς ὡς τό κραταίωμα τους, γιατί τηρεῖ καί ἐκπληρώνει τίς ὑποσχέσεις του καί τούς ὁδηγεῖ νά βαδίσουν μια ζωή ἠθική. Φτάνει μόνον νά ἀκολουθοῦν τό θέλημά Του καί νά ἐμπιστεύονται τήν πρόνοιά Του. Δέν εἶναι θεός ἀυστηρός καί ἀποκρουστικός, ἀλλά καλός ποιμένας που φροντίζει με τήν πρόνοιά Του ἀνθρώπους, ζῶα καί φύση. Ἰδιαίτερος δέ οἱ εὐσεβεῖς καί δίκαιοι ἀπολαμβάνουν τή

βοήθεια τοῦ Θεοῦ γιατί τους ἐπιβλέπει καί τους φροντίζει ὅταν αὐτοί Τον ἐπικαλοῦνται καί ἐναποθέτουν τίς ἐλπίδες τους σ' Ἐκεῖνον, που παίρνει με τή δύναμή Του τήν θλίψη, τήν ἀπελπισία, τόν θρῆνο, τόν πόνο καί τους χαρίζει τήν αἰσιοδοξία καί τή δύναμη νά ἀγωνίζονται ἤρεμα. Αὐτό τους ὀδηγεῖ σε μια πιο στενή ἐπικοινωνία με τόν Θεό.

Δ) ἡ σωτηρία πού ἔρχεται ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ, ὅταν οἱ ἄνθρωποι δείξουν πίστη καί ἐμπιστοσύνη σ' Ἐκεῖνον που εἶναι παντοδύναμος, παντεπόπτης καί το καταφύγιό τους, θα τούς λυτρώσει ἀπό τίς δυστυχίες, θα τιμωρήσει ὅσους τους καταδυναστεύουν με ἀσθένειες καί βάσανα καί θα τους ἐπαναφέρει στην γαλήνη καί τήν εὐημέρια. Ἀκόμη κι αὐτοί που τους ἀπειλοῦν ἢ ταλαιπωροῦν, μπορεῖ νά σωθοῦν, φτάνει νά ἐπιζητήσουν τή συγχώρεση για τίς ἁμαρτίες τους καί τήν ἐπικοινωνία με τόν Θεό.

Ε) ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀπρόσβλητη, ἀληθινή, ἀλώβητη ἀπό ἀμφιβολίες, αἰώνια, εὐθεία, ἀγαθή, ἐμπεριέχει ἀγάπη καί ἐλεημοσύνη. Ὁ Θεός τῆς δικαιοσύνης ἀκούει τίς προσευχές τῶν δικαίων καί εὐσεβῶν καί μέ βάση τούς ἠθικούς κανόνες πού ἔχει θέσει, τούς ἀνταμείβει καί τιμωρεῖ τούς ἀσεβεῖς, παρεμβαίνοντας για νά τακτοποιήσει καί νά ρυθμίσει τήν ἠθική τάξη που διασαλεύθηκε.

ΣΤ) ἡ ἠθική τοῦ Θεοῦ συνδέεται ἄμεσα με τή χάρη, τό ἔλεος καί τή μακαριότητά Του, γιατί ὁ ἴδιος ἔθεσε τά θεμέλια τῶν ἠθικῶν νόμων καί ἐντολῶν. Ἡ ἐπικοινωνία μαζί Του δέν εἶναι μια αὐταπάτη, ἀλλά μέ τήν ἐπιτέλεση τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀγαθοῦ ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἠθική του τελείωση, οὐσιαστικά ὀδηγεῖται στό δρόμο τῆς προσέγγισης τοῦ Θεοῦ.

Z) ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ διακρίνεται μέσα στην ἁρμονία, τὴν ὁμορφιά καὶ μεγαλοπρέπεια τοῦ σύμπαντος, ἀπὸ τὴν δύναμη καὶ τὴ θέση ποὺ κατέχει ὁ ἄνθρωπος ἔναντι τῶν ἄλλων δημιουργημάτων, ἀπὸ τὸν περιορισμὸ τῶν ὑδάτων ἐντὸς ὀρίων, ἀπὸ τὴ σωτηρία κάθε δημιουργήματος ὅταν αὐτὸ βρίσκεται σὲ δύσκολη θέση, ἀπὸ τὴν φύση καὶ τὴν ἱστορία, ἀπὸ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὸ δέος τοῦ ἀνθρώπου ὅταν Ἐκεῖνος νικᾷ τὸ θάνατο καὶ ἀπὸ τὴν ἔνωση οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία Του καὶ τὴν προνοητικότητά του ὄχι μόνον για τὴν δημιουργία τοῦ σύμπαντος κόσμου, ἀλλὰ καὶ για τὴν συντήρησή του μέσω τοῦ λόγου Του ἢ τοῦ φυσήματος τοῦ στόματός Του.

H) ἡ παγγνωσία τοῦ Θεοῦ ἐποπτεύει ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ἀνθρώπους καθὼς καὶ τίς βουλές καὶ σκέψεις τους. Τοὺς παράλογους καὶ κακοὺς λογισμοὺς τοὺς ματαιώνει, γιατί ὡς καρδιογνώστης γνωρίζει ἐκ τῶν προτέρων τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τους.

Θ) ἡ ὀργή τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκδηλώνεται τυφλά, δὲν διαρκεῖ πολὺ χρόνο, στρέφεται κατὰ τῶν ἀδίκων καὶ τῶν ἀσεβῶν καὶ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀνήθικης στάσης καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς οἰκτίρμων Θεὸς τιμωρεῖ γιατί διασαλεύθηκε ἡ ἠθικὴ τάξη, ἀλλὰ προχωρεῖ στην ἀποκατάσταση τῆς ἡρεμίας.

I) ἡ πανσοφία τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτεται στην προνομιούχο θέση που εἶναι τοποθετημένος ὁ ἄνθρωπος, καὶ στον ὁποῖο δίνει τὴ δυνατότητα τοῦ κατ'εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν.

IA) ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι σύντομος, εὐθύς, εἰλικρινής, ἀληθινός, ἄδολος ἠθικός, δίκαιος, γεμάτος ἀγάπη καὶ εὐσπλαχνία, περιεκτικός, φιλικός καὶ σταθερός τηρητῆς τῶν ὑποσχέσεων, τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τοῦ σχεδίου Του για τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Είναι συλλογή συμβουλῶν, διδακτικῶν παραβολῶν, παραινήσεων και γνωμικῶν για τήν ἠθική οἰκοδομή τοῦ ἀνθρώπου. Δεν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη φιλολογική ἐνότητα, ἀλλά **συλλογή** μέ θρησκευτικό χαρακτήρα που συγκροτήθηκε μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου ἀπό σοφους ἀλλά καί ἀπλούς ἀνθρώπους. Περιέχει σύντομες φράσεις που μποροῦν νά ἀπομνημονευθοῦν εὐκόλα καί ἀφοροῦν ἀτομική ἢ συλλογική ἐμπειρία ἀπό τήν καθημερινότητα τῶν ἀνθρώπων. **Μεταδόθηκαν** ἀπό γενιά σε γενιά προφορικά καί εἶχαν σκοπό νά προσφέρουν στους ἀνθρώπους συμβουλές για νά ὀδηγηθοῦν στην εὐτυχία και τήν εὐημέρια. Το εἶδος αὐτό τῆς «σοφίας» ἦταν εὐρύτατα διαδεδομένο στους Ἄραβες, τους Σουμερίους, τους Ἀκκάδες και τούς Αἰγυπτίους, ἀλλά καί στον Ἰσραήλ καλλιεργήθηκε καί ἐμπλουτίσθηκε με θρησκευτικές ιδέες. Ὡς πρῶτος καί σπουδαῖος σοφός ἀναφέρεται στην Παλαιά Διαθήκη ὁ βασιλιάς Σολομῶν γι'αὐτό και τοῦ ἀποδόθηκαν καί πολλά ἔργα τῆς σοφιολογικῆς γραμματείας γι'αὐτό φέρει καί τόν τίτλο «Παροιμῖαι Σολομῶντος» ἢ «Παροιμῖαι» ἢ «Σοφίαν». Ὅμως ἀσχολήθηκαν καί ἄλλα πρόσωπα.

Το βιβλίο τῶν Παροιμιῶν ἀποτελεῖται ἀπό 31 κεφάλαια πού ὁ συγγραφέας του ἔχει ὡς σκοπό νά ἀναδείξει τη διδασκαλία τῆς ἀληθινῆς σοφίας ὥστε νά τήν γνωρίσουν οἱ ἀνθρωποι και νά εὐτυχίσουν. Το τελικό κείμενο τοῦ βιβλίου ἀνάγεται στά τέλη τῆς 4^{ης} ἑκατ/δος π.Χ. καί χωρίζεται σέ 9 συλλογές πού ἔχουν συγγραφεῖ σέ διαφορετική περίοδο ἢ καθεμιά.

Κύριο θέμα τοῦ βιβλίου τῶν Παροιμιῶν εἶναι ἡ σοφία που νοεῖται μὲν ὡς σύνεση στην πρακτικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ ἀνάγεται στό Θεό και γι'αὐτό ἐκλαμβάνεται ὡς θεοσέβεια, ὡς φόβος πρὸς τόν Γιαχβέ. Ἡ ἐπιτυχία στή ζωή δεν ἐξαρτᾶται μόνον ἀπο την ἐξυπνάδα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ προϋποθέτει πρῶτα καί κύρια τήν ἀναγνώριση τοῦ Θεοῦ καί τήν τήρηση τῶν ἐντολῶν. Ἡ σοφία παριστάνεται ὡς πρόσωπο πού ζεῖ κοντά στον Θεό καί μέσω τῆς ὁποίας ὁ Θεός δημιούργησε τόν κόσμο. Αὐτό δέν ἀποτελεῖ ἀνθρωπομορφισμό, ἀλλὰ προετοιμασία για τήν διδασκαλία τῆς Καινῆς Διαθήκης περὶ Λόγου καί Σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἐννοώντας τό δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος.

Ιώβ= ΜΚ Ιγγώβ = ποῦ ὁ πατήρ; (σύντμηση τοῦ Αγγαβιέλου =ποῦ εἶναι ὁ πατήρ μου, Θεέ;)

Τό βιβλίο ἀπαρτίζεται ἀπό 42 κεφάλαια μέσα στά ὁποῖα περιγράφεται ἡ δοκιμασία τῆς πίστεως τοῦ Ἰώβ στον Θεό και διαπραγματεύεται τή σχέση τῆς ἀνθρώπινης δυστυχίας πρὸς τή θεία δικαιοσύνη και τό πρόβλημα τῆς θεοδικίας: «γιατί ὁ δίκαιος ἄνθρωπος δυστυχεῖ στή ζωή;»

Ἀρχίζει με μια ἀφήγηση σέ πεζό λόγο που οὐσιαστικά εἶναι ἡ εἰσαγωγή και στην ὁποία περιγράφεται ἡ ἀρχική εὐτυχία τοῦ Ἰώβ, ἡ ἀμφισβήτηση τῆς εὐσέβειάς του ἀπό τόν σατανά και ἡ δυστυχία που τήν ἐπακολούθησε. Στό κυρίως μέρος πού ἔχει μορφή ποιητική και διδακτική, ἡ συζήτηση του Ἰώβ με τους τρεῖς φίλους του (Ελιφάζ, Βιλδάδ και Σωφάρ) κορυφώνεται μέ την προσπάθεια να ἐξηγηθεῖ και νά ἐρμηνευθεῖ ἡ δυστυχία μέ βάση τήν κυρίαρχη ἀντίληψη ὅτι τά δεινά τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ποινή για κάποια ἁμαρτία και γι'αὐτό τον προτρέπουν νά μετανοήσει, ἐνῶ ταυτοχρονα ὁ Ἰώβ ὑπερασπίζεται τήν ἀθωότητά του. Ὡστόσο ὁ Ἐλιχοῦ (Ὁ ὁ Ελιούς) ὁ τέταρτος φίλος, ἐμφανίζεται ὡς προάγγελος τοῦ Θεοῦ και παρεμβαίνει στό ἀδιέξοδο τῆς συζήτησης και τους λέει ὅτι τά δεινά ὀφείλονται σέ κάποια ἁμαρτία, δέν συνιστοῦν ὅμως ποινή, ἀλλά ἔχουν παιδαγωγικό χαρακτήρα και χρησιμεύουν ὡς μέσο ἐξιλεωτικό, καθαρτικό, θεραπευτικό και κυρίως ὡς μέσο ἀναδείξεως τῆς ἀρετῆς, ἀλλά και ὡς προληπτικό τῆς ἁμαρτίας και σωτήριο μέσο. Τότε παρεμβαίνει ὁ Θεός και παραπέμπει τον Ἰώβ στό θαῦμα και τά μυστήρια τῆς δημιουργίας και τόν ἀναγκάζει νά ὁμολογήσει τήν ἀδυναμία του νά συλλάβει σέ ὅλη τήν ἔκταση και νά ἐξιχνιάσει τόν τρόπο διακυβέρνησης τοῦ κόσμου ἀπό τό Θεό. Τό ἔργο ὁλοκληρώνεται με ἕνα σύντομο ἐπίλογο στον ὁποῖο ὁ Θεός κατηγορεῖ τους τρεῖς φίλους που ἀδίκησαν τόν Ἰώβ και περιγράφεται ἡ ἀποκατάσταση τοῦ Ἰώβ σε εὐτυχία μεγαλύτερη ἀπό ἐκείνη πού εἶχε πρὶν τη δοκιμασία του.

Ἡ ἀπάντηση τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰώβ ἐπιβεβαιώνει ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς σχέσης τοῦ κακοῦ πρὸς τὴ θεία δικαιοσύνη παραμένει γιὰ τίς δυνατότητες τῆς ἀνθρώπινης λογικῆς ἄλυτο. Συνεπῶς ἡ ἄμεση ἀνταπόδοση τοῦ Θεοῦ που ὑπῆρχε ὡς ἀντίληψη στὸν Ἰουδαϊσμό, δίνει τὴ θέση τῆς στὴν καρτερία καὶ στό νά γνωρίσει ὁ ἄνθρωπος τὰ ὄριά του ὡς δημιουργία καὶ νά ἀναγνωρίσει τὴν παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸν Ὅποιο πρέπει νά προσβλέπει με ἐμπιστοσύνη.

Λογοτεχνικὴ ἀξία τοῦ βιβλίου: ἀριστούργημα παγκοσμίου λογοτεχνίας λόγω τῆς βαθειᾶς γνώσης τοῦ μυστηρίου τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καὶ τῶν προβλημάτων, ἀναγνωρισμένο ἀπὸ τοὺς Dante, Milton, Goethe. Ἀνήκει στὴ γνωμικὴ καὶ διδακτικὴ ποίηση. Περιέχει λυρικά, ἐπικά καὶ δραματικά στοιχεῖα χωρὶς νὰ εἶναι δράμα ἢ ἔπος. Ὁ πυρήνας τῆς διήγησης εἶναι ἱστορικός.

Θρησκευτικὴ καὶ θεολογικὴ ἀξία τοῦ βιβλίου: α) ἡ δαιμονολογία που περιέχει β) ἡ διδασκαλία γιὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάσταση καὶ τὴ μετα θάνατο ζωὴ, καθὼς καὶ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα καὶ γ) γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς θεοδικίας, τῶν παθημάτων τῶν δικαίων. Ὁ Ἰώβ παρουσιάζεται μαζί μὲ τὸν Νῶε καὶ τὸν Ἀβραάμ παρουσιάζονται ὡς σύμβολα πίστεως στό Θεό καὶ ἀντάξιους τῶν Πατριαρχῶν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΣ

Ο όρος «ἐκκλησιαστής» (εβρ.: κεχωλέθ) σημαίνει τὸν ἐπικεφαλῆς μιᾶς συνάθροισης ἢ ἑνὸς κύκλου σοφῶν. Ἀποτελεῖ συλλογὴ ἐμπειρικῶν σκέψεων, που εἶναι χαλαρὰ συνδεδεμένες μεταξύ τους καὶ χωρὶς συστηματικὴ κατάταξη καὶ ἀφοροῦν τὴν ἀξία τῆς ζωῆς καὶ τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν.

Το βιβλίο ἔχει ἰδιόμορφο, πεσιμιστικὸ χαρακτήρα καὶ διαφέρει ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα διδακτικὰ βιβλία. Ἀποτελεῖ διατριβὴ γιὰ τὸν προορισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει ποιητικὴ μορφή, χωρὶς συστηματικὴ καὶ αὐστηρὴ κατάταξη τοῦ περιεχομένου του. Συγκροτεῖται ἀπὸ 12 κεφάλαια πού χωρίζονται σέ θεωρητικὸ τμῆμα καὶ σέ πρακτικὸ τμῆμα καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὀρίσει τὴ ζωὴ του καὶ ὁ μόνος που μπορεῖ νὰ γνωρίσει τὴν ἀληθινὴ ἔννοια ὅλων τῶν πραγμάτων εἶναι ὁ Θεός.

Ἡ συγγραφή του ἀνάγεται στά τέλη τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιγραφή τοῦ βιβλίου συγγραφέας εἶναι ὁ βασιλιάς Σολομώντας (σοφός καὶ πλούσιος κήρυκας ἢ ὁμιλητὴς σέ θρησκευτικὴ συνάθροιση). Γιὰ τὸν συγγραφέα ὅλα τὰ ἀγαθὰ τοῦ κόσμου εἶναι μάταια καὶ πρόσκαιρα καὶ χωρὶς ἀξία. Μόνον ἀγαθόν εἶναι ἡ ἀναζήτησις καὶ ἐπιζήτησις τοῦ Θεοῦ, ἡ εὐλαβὴς συναίσθησις τῆς ὑπαρξοῦσας τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεται μὲ μέτρο ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν καὶ νὰ ρυθμίζεται ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν σεβασμὸ πρὸς τίς ἐντολὰς του. Στὴ θεολογία του ἐντοπίζουμε ἐπιδράσεις τῆς διήγησις περὶ δημιουργίας καθὼς καὶ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας.

ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ

Άσμα Ασμάτων είναι έβραϊσμός και σημαίνει «τό πιο όμορφο τραγούδι» (ως υπερθετικός βαθμός ἅγιο τῶν ἁγίων ἢ βασιλεῖς βασιλέων). Είναι συλλογή ἢ ἀνθολογία ἐρωτικῶν ἢ γαμήλιων τραγουδιῶν, λυρικῶν ἀσμάτων στά ὅποια ὑμνεῖται σε ποικίλους τόνους, με ζωηρές καί πολλές φορές τολμηρές εἰκόνες καί σέ ὡραιότατη λυρική γλώσσα ὁ ἔρωτας καί τά δυνατά συναισθήματα που συνδέονται μ'αὐτόν. Ὅπως ὅλα τά ἀγνά συναισθήματα που συνδέουν τοὺς ἀνθρώπους μεταξύ τους, συνιστοῦν δῶρα τοῦ Θεοῦ καί γι'αὐτό τόν λόγο συμπεριλαμβάνεται μέσα στά βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἡ συζυγική ἀγάπη ἀνάμεσα στό ἀνδρόγυνο ἀπεικονίζει τή σχέση τοῦ Θεοῦ μέ τόν Ἰσραήλ (Ὡσηέ 1-3, Ἰερεμία 2,2, Ἰεζεκιήλ 16) καί τοῦ Χριστοῦ με τήν Ἐκκλησία (Ἐφεσίους 5,25.31-32). Ἰουδαῖοι καί Χριστιανοί ἐκλαμβάνουν τό περιεχόμενο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ὡς θρησκευτική ἀλληγορική ἔκφραση τῶν πνευματικῶν σχέσεων που προαναφέραμε. Ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας πού ἔκανε κατά γράμμα ἐρμηνεία καί διατύπωσε τήν ἀποψη ὅτι εἶναι ἐξύμνηση τοῦ γάμου τοῦ Σολομώντα μέ αἰγύπτια βασίλισσα, καταδικάστηκε ἀπό τήν Ε' Οἰκουμενική Σύνοδο στην Κωνσταντινούπολη τό 533 μ.Χ.

Το βιβλίο ἀποτελεῖται ἀπό 8 κεφάλαια στά ὅποια ἐντοπίζονται 6 ἄσματα μέ τή ἐξέλιξη τῆς ἀγάπης (ὁ πόθος τῆς νύμφης γιὰ τόν νυμφίο, συνάντηση καί ἀμοιβαῖος ἔπαινος, αὐξηση ἀμοιβαίας ἀγάπης, μνηστεία, δοκιμασμένη σταθερότητα τῆς ἀγάπης, τέρψεις τῆς ὄριμης ἀγάπης, τελείωση τῆς ἀγάπης καί ἡ νύμφη στον οἶκο τοῦ νυμφίου). Ὁ χρόνος συγγραφῆς του ἀνάγεται στό 5^ο – 4^ο αἰ. π.Χ. καί ὁ τόπος ἀναφέρεται στό Βόρειο καί στο Νότιο Βασίλειο. Οἱ ἐρευνητές που ἔθεσαν τό ἐρώτημα ἐάν εἶναι δράμα ἢ λυρική σύνθεση κατέληξαν στό συμπέρασμα ὅτι εἶναι μελικό δράμα. Στόν Ἰουδαϊκό Κανόνα εἰσήχθη κατά τή σύνοδο τῆς Ἰάμνειας τό 90/100 μ.Χ.

ΣΟΦΙΑ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ (ΧΚ)

Τό βιβλίον τῆς Σοφίας Σαλωμῶνος ἢ Σοφία Σολομῶντος ἀποδίδεται στόν Σολομώντα εἴτε γιατί αὐτή περιέχει καί Σολομωντεῖους ρήσεις εἴτε γιατί ὁ Σολομών θεωρεῖται ὡς ὁ κατ' ἐξοχήν σοφός ἄνδρας τοῦ Ἰσραήλ. Ὅμως τό βιβλίον δέν γράφτηκε ἀπό τόν ἐκεῖνον, ἀλλά εἶναι ἔργο ἑλληνιστοῦ Ἰουδαίου τῆς Αἰγύπτου, ὁ ὁποῖος ἔχοντας βαθειά γνώση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί ἰκανή ἑλληνική μόρφωση, τό συνέταξε στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου, πιθανότατα κατά τό α' ἡμισυ τοῦ 2ου π.Χ. αἰ. ἢ τήν 1η π.Χ. ἑκατ/ρίδα ἀπευθυνόμενος πρός τόν ἰουδαϊσμό τῆς διασποράς καί τό περιβάλλον του. Τό πρωτότυπο κείμενο γράφτηκε στή ἑλληνική γλῶσσα κι αὐτό φαίνεται ἀπό τήν ἐτυμολογία πολλῶν λέξεων καί τή σύνταξη, χωρίς ὅμως νά ἀποκλείεται τό γεγονός ὅτι ὁ συγγραφέας νά χρησιμοποίησε παλαιότερες, συντεταγμένες στά ἑβραϊκά, πηγές. Δέν θα το βροῦμε στον Ἰουδαϊκό Κανόνα γιατί εἶναι δευτεροκανονικό.

Ἀποτελεῖ διατριβή για τά ἀγαθά τῆς σοφίας καί τά κακά τῆς ἀσέβειας. Ἐξετάζει τόν ρόλο τῆς σοφίας στή ζωή τοῦ ἀνθρώπου καί συγκρίνει τήν τύχη τῶν δικαίων μέ ἐκείνη τῶν ἀδίκων κατά τήν παρούσα ζωή ἀλλά καί τήν μετά θάνατον. Ἀναζητᾷ τήν προέλευση καί τή φύση τῆς σοφίας καί τούς τρόπους για νά ἀποκτηθεῖ. Ὁ συγγραφέας ἀποσκοπεῖ νά στηρίξει τήν πίστη καί τήν καρτεριά τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία ἔχει κλονισθεῖ ἐξαιτίας τῆς εἰδωλολατρίας, τῶν ἐπιτευγμάτων καί τῆς λάμπης τοῦ ἀλεξανδρινοῦ πολιτισμοῦ. Συνάμα θέλει νά προσελκύσει τους εἰδωλολάτρεις στήν πίστη τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ.

Τό βιβλίό “Σοφία Σολομῶντος ἀποτελεῖται ἀπό 19 κεφάλαια και χωρίζεται σέ 3 μέρη ἐκ τῶν ὁποίων τά δύο πρῶτα ἔχουν μορφή ποιητική και παραλληλισμό τῶν μελῶν μέ παραινέσεις και ἐπαίνους. Το τρίτο μέρος ἔχει μορφή πεζοῦ λόγου και ἀναφέρεται στό ἔργο τῆς σοφίας στην ἱστορία τοῦ Ἰσραήλ μέχρι τήν κατάκτηση τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας.

Τό χαρακτηριστικό τοῦ ἔργου εἶναι ἡ ἐπίδραση τῆς ἑλληνιστικῆς σκέψης και τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας σέ ιδέες και στή γλώσσα τοῦ συγγραφέα. Αὐτός ὁ πετυχημένος συνδυασμός ἑλληνικῆς παιδείας και ἰουδαϊκῆς πίστεως ἀποτελεῖ ἕνα ἄριστο δείγμα τῆς δημιουργικῆς συνάντησης τῶν δύο πολιτισμῶν.

ΣΟΦΙΑ ΣΕΙΡΑΧ (ΧΚ)

Τό «Σοφία Σειράχ» ἀποτελεῖ σύντμηση τοῦ τίτλου «Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ». Ἀνήκει στή σοφιολογική γραμματεία καί συγκροτεῖται ἀπό 51 κεφάλαια. Εἶναι μια μεγάλη συλλογή γνωμικῶν, συμβουλῶν καί παραινέσεων χωρίς συστηματική τάξη πού ἀναφέρονται στην ἀντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων τῆς ζωῆς καί προτρέπει τόν ἀναγνώστη νά ἀναζητήσῃ τήν ἀληθινή σοφία. Δύο τμήματα που ἀκολουθοῦν εἶναι ὕμνος στή δόξα καὶ το μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ ὅπως παρουσιάζεται μέσα στή φύση καὶ στην ἱστορία καί στις ἔνδοξες προσωπικότητες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Κλείνει μέ ἕναν ὕμνο εὐχαριστήριο στό Θεό για τίς εὐεργεσίες του καί ἕνα ποίημα πού ἀναφέρεται στην ἀναζήτηση τῆς σοφίας (ὕμνος τῶν πατέρων).

Συγγραφέας: κάποιος Ἰουδαῖος Ἰησοῦς, γιός τοῦ Ἐλεάζαρ, γιοῦ τοῦ Σειράχ

Χρόνος συγγραφῆς: 190-170 π.Χ.

Τόπος Συγγραφῆς: Ἱερουσαλήμ

Μεταφραστής: ὁ ἔγγονός τοῦ συγγραφέα το 132 π.Χ. τό μετέφρασε στά ἑλληνικά.

Δεν ἔγινε δεκτό στην Ἰουδαϊκή Κοινότητα καὶ στον Ἰουδαϊκό Κανόνα. Τό ἑβραϊκό πρωτότυπο χάθηκε (20^ο αἰ. μ.Χ. χειρόγραφα Κουμράν ἀποσπάσματα).

Τό βιβλίό “Σοφία Σειράχ”, ἐπειδή γράφεται κατά τίς παραμονές τῆς Μακκαβαϊκῆς ἐξέγερσης, ἀντιπαραθέτει τήν ἀλόγιστη καί ἄκριτη υἰοθέτηση τῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων καί ἰδεῶν στην παράδοση τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ γι’ αὐτό φέρει ἔντονο παραινετικό χαρακτήρα μέ ιδιαίτερη ἔμφαση σέ θέματα που ἦταν συνήθως ξένα πρός τόν προβληματισμό τῶν σοφῶν ὅπως στην καρτερία, τήν εὐσέβεια, τήν πραότητα, τήν ἐλεημοσύνη, τη δικαιοσύνη πρός ὅλους ἀκόμη καί προς τοὺς δούλους, τήν φιλία, τήν φιλοξενία καί την συναναστροφή με γυναῖκες.

Ἔτσι βλέπουμε δύο διαφορές σχετικά μέ τά ἄλλα σοφιολογικά ἔργα:

α) ἡ σοφία ταυτίζεται με τον Νόμο τοῦ Θεοῦ καί πιστή τήρηση τοῦ νόμου σημαίνει ἀκριβή τέλεση τῆς λατρείας καί

β) ἡ ιδιαίτερη σημασία που δίνεται στην ἱερή ἱστορία καί στή διαθήκη.